

Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego – Realizacja celów

Komunikat z konferencji europejskich ministrów ds. szkolnictwa wyższego,
Bergen, 19-20 maja 2005 r.

My, Ministrowie ds. szkolnictwa wyższego w krajach uczestniczących w Procesie Bolońskim, zebraliśmy się w celu dokonania średniookresowej oceny osiągnięć oraz wyznaczenia celów i priorytetów do 2010 r. Podczas tej konferencji z zadowoleniem powitaliśmy w swoim gronie nowe kraje uczestniczące w Procesie Bolońskim, tj. Armenię, Azerbejdżan, Gruzję, Mołdawię i Ukrainę. Wszyscy prezentujemy wspólne zrozumienie zasad, celów i zobowiązań Procesu, które zostały określone w Deklaracji Bolońskiej i późniejszych komunikatach z konferencji ministrów w Pradze i Berlinie. Podtrzymujemy nasze zobowiązanie do koordynowania swoich polityk za pośrednictwem Procesu Bolońskiego z myślą o tym, aby do 2010 r. utworzyć Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego (EOSW), i zobowiązujemy się do wspomagania nowych uczestniczących krajów w realizacji celów Procesu.

I. Partnerstwo

Podkreślamy centralną rolę uczelni, ich pracowników i studentów jako partnerów w Procesie Bolońskim. Ich rola w realizacji Procesu staje się jeszcze istotniejsza obecnie, gdy przeprowadzono już w dużej mierze niezbędne reformy legislacyjne, a zatem zachęcamy ich do kontynuowania i intensyfikowania starań na rzecz utworzenia EOSW. Z zadowoleniem przyjmujemy wyraźne zaangażowanie uczelni z całej Europy w realizację Procesu i jesteśmy świadomi tego, że potrzeba czasu na to, aby zoptymalizować wpływ zmian strukturalnych na programy nauczania, a tym samym zadbać o wprowadzenie w Europie niezbędnych innowacji w procesach nauczania i uczenia się.

Z zadowoleniem przyjmujemy wsparcie ze strony organizacji reprezentujących środowisko biznesu oraz partnerów społecznych i oczekujemy wzmożonej współpracy w realizacji celów Procesu Bolońskiego. Ponadto z zadowoleniem przyjmujemy wkład, jaki wnoszą instytucje i organizacje międzynarodowe będące partnerami w tym Procesie.

II. Ocena postępu prac

Odnotowujemy znaczący postęp na drodze do osiągnięcia naszych celów, zgodnie z treścią Ogólnego raportu za lata 2003-2005 przygotowanego przez Grupę Wdrożeniową, raportu EUA (Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersyteckiego) pt. „Trendy IV” i raportu ESIB (Krajowych Związków Studentów Europy) pt. „Bolonia oczami studentów”.

Podczas spotkania w Berlinie zwróciliśmy się do Grupy Wdrożeniowej z prośbą o dokonanie oceny postępu w połowie okresu realizacji prac, ze szczególnym uwzględnieniem trzech priorytetów, tj. systemu kształcenia, zapewniania jakości oraz uznawania dyplomów (tytułów zawodowych/stopni) i okresów studiów. Po zapoznaniu się z raportem na temat oceny zaawansowania prac, dostrzegamy istotny postęp, jaki osiągnięto w trzech wyżej wymienionych obszarach priorytetowych. Ważną rzeczą jest zagwarantowanie, aby zmiany dokonywały się w sposób spójny we wszystkich uczestniczących krajach. Z tego względu widzimy potrzebę szerszej wymiany fachowej wiedzy w celu budowania potencjału zarówno na szczeblu uczelnianym, jak i rządowym.

System kształcenia

Z zadowoleniem stwierdzamy, iż system studiów dwustopniowych jest wprowadzany na dużą skalę – w większości krajów kształci się w nim ponad połowa studentów. Nadal istnieją jednak pewne przeszkody dotyczące przechodzenia pomiędzy poszczególnymi stopniami studiów. Ponadto istnieje potrzeba rozszerzenia dialogu - z udziałem rządów, uczelni i partnerów społecznych - w

celu zwiększenia zatrudnialności absolwentów posiadających kwalifikacje na poziomie licencjackim/inżynierskim, m.in. na odpowiednich stanowiskach w służbach publicznych.

Przyjmujemy kompleksową ramową strukturę dla EOSW, obejmującą: trzy cykle kształcenia (w tym cząstkowe kwalifikacje, które mogą być przyznawane w określonym kontekście w danym kraju), ogólne deskryptory dla każdego cyklu oparte na efektach kształcenia i kompetencjach oraz widełki określające liczbę punktów zaliczeniowych dla studiów I i II stopnia. Zobowiązujemy się opracować do 2010 r. krajowe ramowe struktury kwalifikacji zgodne z kompleksową ramową strukturą kwalifikacji dla EOSW i rozpocząć prace w tym zakresie do 2007 r. Zwracamy się z prośbą do Grupy Wdrożeniowej o przedstawienie raportu na temat wdrażania i dalszego rozwoju kompleksowej ramowej struktury kwalifikacji.

Podkreślamy znaczenie zapewnienia komplementarności pomiędzy kompleksową ramową strukturą dla EOSW a proponowaną szerszą ramową strukturą kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, obejmującą kształcenie ogólne, kształcenie zawodowe oraz szkolenia, którą opracowuje obecnie Unia Europejska oraz uczestniczące kraje. Zwracamy się do Komisji Europejskiej, aby w miarę postępu prac w pełni konsultowała się ze wszystkimi stronami Procesu Bolońskiego.

Zapewnianie jakości

Niemal wszystkie kraje stworzyły podstawy systemu zapewniania jakości, który opiera się na kryteriach określonych w Komunikacie Berlińskim i przewiduje szeroki zakres współpracy oraz działań w ramach sieci. Wciąż jednak wiele pozostaje do zrobienia, zwłaszcza w kwestii udziału studentów i współpracy międzynarodowej. Ponadto namawiamy uczelnie do kontynuowania starań na rzecz podniesienia poziomu jakości prowadzonych działań poprzez systematyczne wprowadzanie wewnętrznych mechanizmów i ich bezpośrednie powiązanie z zewnętrznym zapewnianiem jakości.

Przyjmujemy proponowane przez ENQA (Europejskie Stowarzyszenie na Rzecz Jakości Kształcenia) standardy i wskazówki dotyczące zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Zobowiązujemy się do wprowadzenia w swoich krajach proponowanego modelu przewidującego objęcie agencji ds. zapewniania jakości tzw. oceną środowiskową (*peer review*). Przyjmujemy z zadowoleniem zasadę, zgodnie z którą europejski rejestr agencji ds. zapewniania jakości będzie tworzony na podstawie przeglądu dokonywanego na szczeblu krajowym. Zwracamy się z prośbą, aby ENQA we współpracy z EUA (Europejskim Stowarzyszeniem Uniwersyteckim), EURASHE (Europejskim Stowarzyszeniem Instytucji Szkolnictwa Wyższego) oraz ESIB (Krajowymi Związkami Studentów Europy) uszczegółowiła praktyczne aspekty tworzenia rejestru, a następnie przekazała nam odpowiedni raport za pośrednictwem Grupy Wdrożeniowej. Podkreślamy znaczenie współpracy pomiędzy agencjami uznawanymi na szczeblu krajowym w celu poprawy wzajemnego uznawania decyzji dotyczących akredytacji lub zapewniania jakości.

Uznawanie dyplomów i okresów studiów

Zauważamy, iż 36 z 45 uczestniczących krajów ratyfikowało Konwencję Lizbońską. Zachęcamy kraje, które jeszcze tego nie uczyniły, do jak najszybszego ratyfikowania Konwencji. Zobowiązujemy się do pełnego wdrożenia jej zasad oraz ich stosownego uwzględnienia w przepisach krajowych. Wzywamy wszystkie uczestniczące kraje do zajęcia się problemami dotyczącymi uznawalności, które zostały wskazane przez sieć ośrodków ENIC/NARIC. Opracujemy krajowe plany działań ukierunkowane na poprawę jakości procesu związanego z uznawaniem zagranicznych kwalifikacji. Plany te będą stanowić element krajowego raportu przygotowanego przez każdy kraj na kolejną konferencję ministrów. Wyrazimy poparcie dla tekstów dodatkowych do Konwencji Lizbońskiej i wzywamy wszystkie władze krajowe oraz inne

zainteresowane instytucje i środowiska do uznawania wspólnych dyplomów wydawanych w dwóch lub większej liczbie krajów EOSW.

Przyjmujemy, że prace nad europejską ramową strukturą i krajowymi strukturami kwalifikacji staną się okazją do głębszego osadzenia koncepcji uczenia się przez całe życie w szkolnictwie wyższym. Będziemy współpracować z uczelniami oraz innymi instytucjami i organizacjami w celu poprawy sytuacji w zakresie uznawania dotychczasowego kształcenia, w tym – w miarę możliwości – kształcenia pozaformalnego i nieformalnego jako ścieżek umożliwiających dostęp do studiów wyższych oraz jako elementów takich studiów.

III. Dalsze wyzwania i priorytety

Szkolnictwo wyższe i badania

Podkreślamy znaczenie szkolnictwa wyższego w dalszym rozwoju badań oraz znaczenie badań jako elementu wspierającego szkolnictwo wyższe w tej roli, jaką odgrywa ono w gospodarczym i kulturalnym rozwoju naszych społeczeństw oraz budowaniu spójności społecznej. Stwierdzamy, że działania zmierzające do wprowadzenia zmian strukturalnych i poprawy jakości dydaktyki nie powinny oznaczać ograniczania działań na rzecz wzmocnienia badań oraz innowacyjności. Dlatego też zwracamy uwagę na istotne znaczenie badań i kształcenia przygotowującego do prowadzenia badań w utrzymywaniu i podnoszeniu jakości, a także w zwiększaniu konkurencyjności i atrakcyjności EOSW. Z myślą o uzyskaniu lepszych efektów, uznajemy, iż należy zwiększyć synergię pomiędzy sektorem szkolnictwa wyższego oraz innymi sektorami badań we wszystkich naszych krajach oraz pomiędzy EOSW a Europejskim Obszarem Badań (ERA).

Aby zrealizować powyższe cele, należy w pełni dostosować kwalifikacje na poziomie doktoratu do założeń kompleksowej ramowej struktury kwalifikacji EOSW, przyjmując podejście oparte na efektach kształcenia. Zasadniczym komponentem kształcenia doktorantów jest pogłębianie wiedzy poprzez oryginalne prace badawcze. Mając na uwadze potrzebę prowadzenia studiów doktoranckich w formie zorganizowanych programów oraz stosowania przejrzystych mechanizmów kontroli i oceny pracy studentów, stwierdzamy, iż normalny nakład pracy na studiach III stopnia w większości krajów odpowiadałby 3-4 latom studiów w pełnym wymiarze. Uczelnie powinny zadbać o to, by prowadzone przez nie studia doktoranckie promowały kształcenie interdyscyplinarne oraz rozwój umiejętności ponaddziedzinowych, wychodząc naprzeciw potrzebom szerszego rynku pracy. Musimy doprowadzić do wzrostu łącznej liczby doktorantów podejmujących karierę naukową w EOSW. Uważamy uczestników studiów III stopnia zarówno za studentów, jak i za początkujących pracowników naukowych. Polecamy Grupie Wdrożeniowej, aby zwróciła się z prośbą do Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersyteckiego, jak również innych zainteresowanych partnerów, o przygotowanie przewidzianego w zadaniach Grupy Wdrożeniowej raportu na temat dalszych prac nad podstawowymi zasadami studiów doktoranckich, który ma być przedstawiony ministrom w roku 2007. Należy unikać nadmiernego rozbudowywania regulacji dotyczących studiów doktoranckich.

Wymiar społeczny

Społeczny wymiar Procesu Bolońskiego stanowi element składowy EOSW oraz niezbędny warunek atrakcyjności i konkurencyjności EOSW. Dlatego też podtrzymujemy swoje zobowiązanie do zapewnienia wszystkim równego dostępu do studiów wyższych na wysokim poziomie, a także podkreślamy potrzebę zapewnienia studentom odpowiednich warunków umożliwiających ukończenie studiów bez przeszkód związanych z ich sytuacją społeczną i materialną.

Mobilność

Uznajemy, iż mobilność studentów i pracowników uczelni pozostaje jednym z kluczowych celów Procesu Bolońskiego we wszystkich uczestniczących krajach. Zdając sobie sprawę z wielu wciąż nierozwiązanych problemów, podtrzymujemy swoje zobowiązanie do wprowadzenia – w uzasadnionych wypadkach poprzez wspólne działania – rozwiązań ułatwiających „przenoszenie” stypendiów i kredytów, z myślą o tym, aby mobilność w ramach EOSW stała się faktem. Zintensyfikujemy nasze działania na rzecz likwidacji przeszkód w mobilności poprzez ułatwienia w wydawaniu wiz i zezwoleń na pracę oraz poprzez zachęcanie do udziału w programach mobilności. Zachęcamy uczelnie i studentów do jak najpełniejszego uczestnictwa w programach mobilności i opowiadamy się za pełnym uznawaniem okresów studiów odbytych za granicą w ramach takich programów.

Atrakcyjność EOSW oraz współpraca z innymi regionami świata

Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego musi mieć charakter otwarty i powinien być atrakcyjny dla innych regionów świata. Nasze działania na rzecz zapewnienia wszystkim możliwości nauki powinny opierać się na zasadzie zrównoważonego rozwoju i pozostawać w zgodzie z aktualnymi międzynarodowymi pracami, które zmierzają do opracowania wytycznych dotyczących wysokiej jakości kształcenia ponad granicami w szkolnictwie wyższym. Pragniemy powtórzyć, że dominującą rolę w międzynarodowej współpracy akademickiej powinny odgrywać wartości akademickie.

Uważamy, iż Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego jest partnerem dla systemów szkolnictwa wyższego w innych częściach świata, stymulując zrównoważoną wymianę studentów i pracowników uczelni oraz współpracę pomiędzy uczelniami. Podkreślamy istotne znaczenie międzykulturowego porozumienia i szacunku. Mamy nadzieję, iż dzieląc się z sąsiadującymi regionami doświadczeniami w zakresie wprowadzania reform, uda nam się pogłębić wiedzę na temat Procesu Bolońskiego na innych kontynentach. Uważamy, że należy wskazać partnerskie regiony oraz zintensyfikować wymianę idei i doświadczeń z tymi regionami. Zwracamy się z prośbą do Grupy Wdrożeniowej o opracowanie i uzgodnienie strategii dotyczącej tego zewnętrznego wymiaru działań.

IV. Ocena postępu prac do 2007 r.

Powierzamy Grupie Wdrożeniowej kontynuowanie i rozszerzenie oceny postępu prac oraz przygotowanie raportów w odpowiednim czasie przed kolejną konferencją ministrów. Oczekujemy, że ocena postępu prac będzie oparta na odpowiedniej metodologii i nadal będzie obejmować kwestie systemu studiów dwustopniowych, zapewniania jakości oraz uznawania dyplomów (tytułów zawodowych/stopni) i okresów studiów; przewidujemy również, iż do 2007 r. zakończymy w dużej mierze proces wprowadzania zmian objętych tymi trzema średniookresowymi priorytetami.

W szczególności, będziemy chcieli osiągnąć postęp w następujących obszarach:

- wdrażanie standardów i wskazówek dotyczących zapewniania jakości w kształcie zaproponowanym w raporcie ENQA;
- wdrażanie krajowych struktur kwalifikacji;
- przyznawanie i uznawanie wspólnych tytułów zawodowych/stopni, w tym na poziomie doktoratu;
- tworzenie elastycznych ścieżek kształcenia w szkolnictwie wyższym, włącznie z procedurami uznawania dotychczasowego kształcenia.

Ponadto zobowiązujemy Grupę Wdrożeniową do przedstawienia porównywalnych danych na temat mobilności pracowników uczelni i studentów, jak również na temat społecznej i materialnej sytuacji studentów w uczestniczących krajach jako podstawy dla przyszłej oceny postępu prac, a także do przygotowania raportu w odpowiednim czasie przed kolejną konferencją ministrów. W przyszłości ocena postępu prac będzie musiała uwzględniać zdefiniowany wyżej wymiar społeczny.

V. Przygotowania do 2010 r.

Wykorzystując dotychczasowe osiągnięcia Procesu Bolońskiego, pragniemy stworzyć Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego oparty na zasadach jakości i przejrzystości. Współtworząc społeczeństwo oparte na wiedzy, powinniśmy przywiązywać wielką wagę do naszego bogatego dziedzictwa oraz różnorodności kulturowej. Zobowiązujemy się do podtrzymywania zasady publicznej odpowiedzialności za szkolnictwo wyższe w kontekście złożoności nowoczesnych społeczeństw. W związku z tym, że szkolnictwo wyższe jest usytuowane w miejscu, gdzie przecinają się sfery badań, edukacji i działalności innowacyjnej, jest ono także kluczem do konkurencyjności Europy. Zbliżając się do 2010 r., zobowiązujemy się zadbać o to, żeby uczelnie posiadały autonomię niezbędną do wprowadzenia uzgodnionych reform, a także dostrzegamy potrzebę zapewnienia uczelniom odpowiedniego ciągłego finansowania.

Struktura Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego opiera się na trzech cyklach, przy czym każdy z tych poziomów ma przygotować studenta do funkcjonowania na rynku pracy, dalszego rozwijania kompetencji oraz aktywności obywatelskiej. Kluczowymi wyróżnikami struktury EOSW są również: kompleksowa ramowa struktura kwalifikacji, uzgodniony zbiór europejskich standardów i wskazówek dotyczących zapewniania jakości oraz uznawanie tytułów zawodowych/stopni i okresów studiów.

Zatwierdzamy powołaną w Berlinie strukturę wdrożeniową, włączając równocześnie do składu Grupy Wdrożeniowej Paneuropejską Strukturę ds. Edukacji Międzynarodowej (EI), Europejskie Stowarzyszenie na Rzecz Jakości Kształcenia (ENQA) oraz Europejski Związek Konfederacji Przemysłu i Pracodawców (UNICE) jako nowych członków pełniących funkcję doradczą.

W miarę jak Proces Boloński zmierza do stworzenia EOSW, musimy rozważyć odpowiednie rozwiązania niezbędne do wspierania jego ciągłego rozwoju po roku 2010 i zwracamy się do Grupy Wdrożeniowej z prośbą o przeanalizowanie tych kwestii.

Następna konferencja ministrów odbędzie się w 2007 r. w Londynie.

W Procesie Bolońskim uczestniczy 45 krajów, które są także członkami Grupy Wdrożeniowej: Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbejdżan, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Gruzja, Niemcy, Grecja, Watykan, Węgry, Islandia, Irlandia, Włochy, Łotwa, Lichtenstein, Litwa, Luksemburg, Malta, Mołdawia, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Rosja, Serbia i Czarnogóra, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, „była Jugosłowiańska Republika Macedonii”, Turcja, Ukraina oraz Wielka Brytania. Ponadto członkiem Grupy Wdrożeniowej z prawem głosu jest Komisja Europejska.

Członkami Grupy Wdrożeniowej pełniącymi funkcję doradczą są: Rada Europy, Krajowe Związki Studentów Europy (ESIB), Paneuropejska Struktura ds. Edukacji Międzynarodowej (EI), Europejskie Stowarzyszenie na Rzecz Jakości Kształcenia (ENQA), Europejskie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (EUA), Europejskie Stowarzyszenie Instytucji Szkolnictwa Wyższego (EURASHE), Europejskie Centrum ds. Szkolnictwa Wyższego (UNESCO-CEPES) oraz Europejski Związek Konfederacji Przemysłu i Pracodawców (UNICE).